

Arena Trøndelag 23. og 24. oktober 2025  
Møteplassen for politisk og administrative ledere

**Planlegging –  
et verktøy for  
å håndtere eller flykte vekk fra  
sannsynlig virkelighet?  
(les: folketallsutvikling)**

Aksel Hagen  
(Førsteamanuensis emeritus)  
Universitetet i Innlandet

# Umiddelbare oppfatninger, fra mitt ståsted

«Planlegging ved mer realisme og mindre følelser»

«Gode planer tar høyde for framtida, samsvarer gode kommunale planer med virkeligheten eller forsøker vi å endre den?»

**Planlegging – et verktøy for å håndtere eller flykte vekk fra sannsynlig virkelighet?**

**Er det mulig å planlegge med både hodet og hjertet?**

**Ja takk, begge deler**

Fortsatt (for) mye virkelighetsflukt og overmot?

Endringsambisjoner? Ja - skulle bare mangle. Vi er dømt til forandring.

Mange tiårs erfaring med flukt.

Færre gode eksempler på håndtering av sannsynlig virkelighet.

Ikke bare mulig, **men nødvendig!**

# Kommunal samfunnsplanlegging, inkludert planstrategi – på møte politisk som administrativt (?)

## Fra rituell aktivitet til verktøy for samfunnsledelse og virksomhetsstyring

Mange skal æres og takkes for denne moten

- Praktikere (planleggere, ordførere - lokalpolitikere, kommunedirektører, sivilsamfunn)
- Forskere – konsulenter

Mote forplikter!

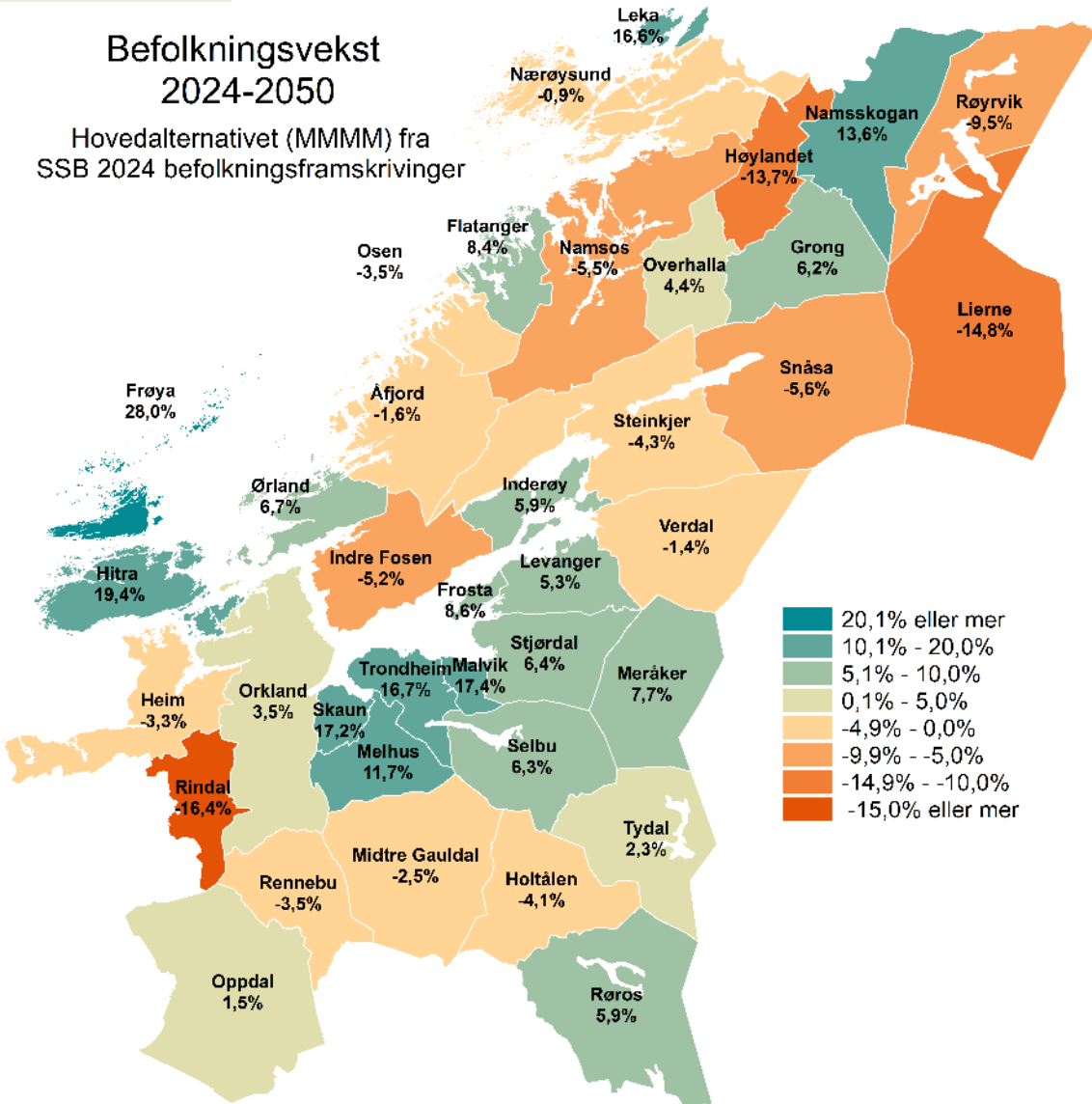
**Bør det være en mote som varer?**

# Tall teller?

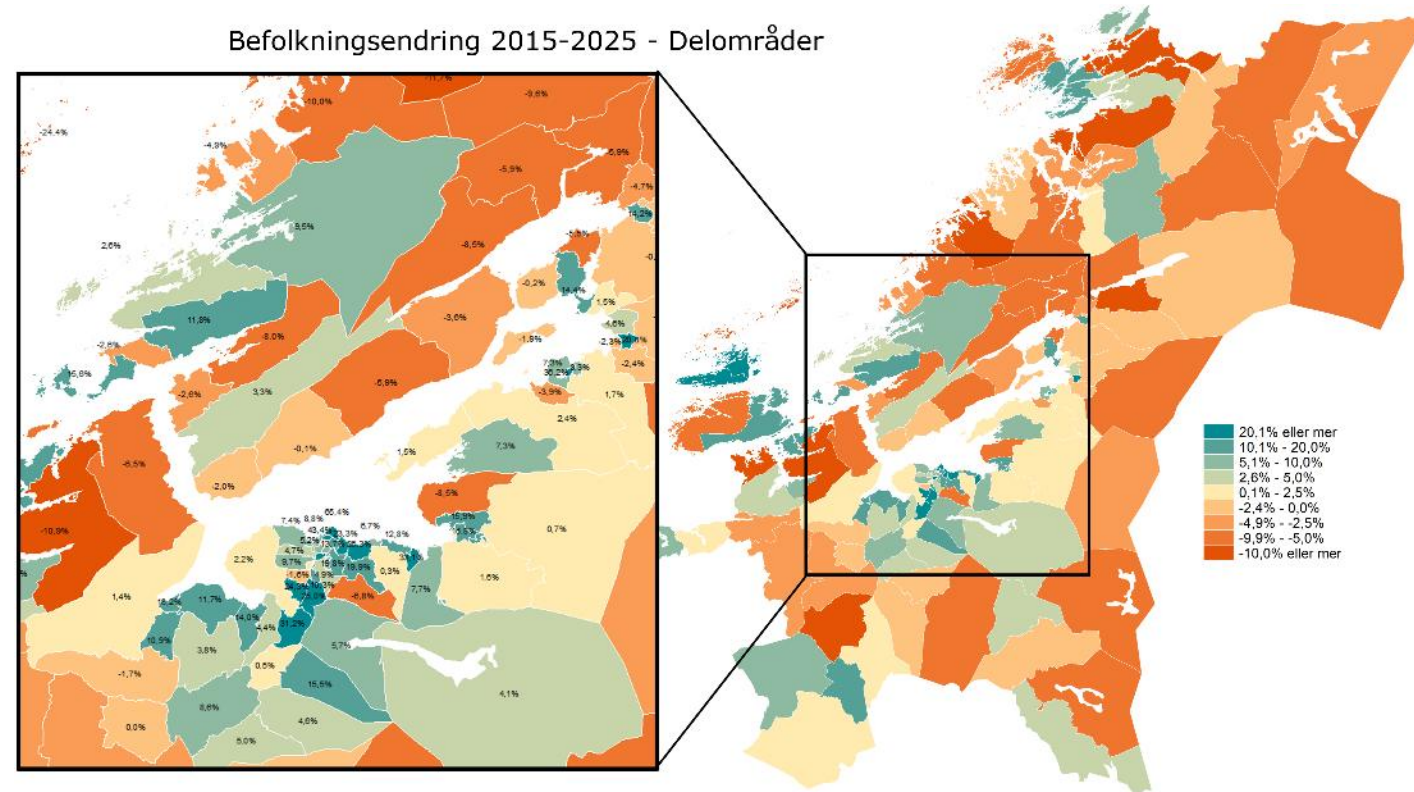
[Trøndelag i tall - https://trondelagital.no/faktafredag](https://trondelagital.no/faktafredag)

## Befolkningsvekst 2024-2050

Hovedalternativet (MMMM) fra  
SSB 2024 befolkningsframskrivninger



## Befolkningsendring 2015-2025 - Delområder



# Den nye normalen: Globalt – Europa – Norden- og også Norge(?)

**NOU**

Norges offentlige utredninger

2020: 15

## Det handler om Norge

Bærekraft i hele landet

Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene

**Utvalgsleder Victor Norman:**

«Distriktene er ikke lenger i stand til å reproducere seg sjøl»



Kommentar

| Distriktpolitikk

### Drøy på landet

**Kjetil B. Alstadheim**

Politisk redaktør i Aftenposten





DET KONGELEGE  
KOMMUNAL- OG DISTRIKTSDEPARTEMENT

## Meld. St. 27

(2022–2023)

Melding til Stortinget

Eit godt liv i heile Noreg  
– distriktpolitikk for framtida





# Det å ha realistiske forestillinger om nåtid og sannsynlig framtid

«“What kind of aspiration, norm, or ideal gives direction and other specific guidance to a body builder his hope to have the strength of a gorilla or his intention to exceed Arnold Schwarzenegger?”



## **Charles E. Lindblom:**

Inkrementell planning –  
de mange små endringer.

Prøve og feile, finne fungerende  
løsninger, som lar seg gjennomføre

?



# Å spille med de korta/ folka en har

## Håndtere - 'leve med' virkelighet:

Politikkutvikle og  
planlegge,  
for de vi har og  
kommer til å ha,  
mer enn  
de vi drømmer om,  
men aldri vil få

# Eller korta/folka skulle ha hatt?

**Flykte vekk fra virkelighet** – et dominerende paradigme  
innen planleggingsteori og – praksis?

## Først

diskutere alle negative konsekvenser med svekket fast bosetting,  
for deretter å utvikle mål og strategier **for å snu nedgang til oppgang**

## Alltid

markere politisk og planfaglig optimisme gjennom å proklamere at  
nedgang skal stanses og helst snus til oppgang.

I valgkamper:

Stem på meg, jeg/vi er best på vekst, på «mer»!

I samfunnsplaner:

Det er bare i samfunn i vekst hvor det er

- attraktivt å virke og bo
- mulig å virksomhetsstyre uten røde tall  
og kompetansekollaps

# Forskere og konsulenter har knapt vært noe unntak

De fleste av disse har **(men ikke nå?)**  
prioritert å komme politikere, kommunedirektører og planleggere  
som forutsetter vekst til unnsetning:

**«Du kan jo alltid bli  
den kommunen, den regionen,  
som er det positive vekstunntaket,  
om du bare sørger for å bli mer attraktiv – innovativ»**

# HVA SÅ (I): I det minste en Plan B?

Det kan godt være at lokalsamfunn – regioner – nasjoner  
skal fortsette å drømme – tenke – planlegge for vekst.

NB – deler av landet skal etter all sannsynlighet få/kunne få folketallsvekst.

## **MEN –**

er det politisk, administrativt, faglig, etisk forsvarlig,  
eller lurt

**å ikke** forberede seg på **det sannsynlige?**

**Blir det god samfunnsledelse og virksomhetsstyring av slikt?**

# HVA SÅ (II):

## Mer alternativt, men samtidig like offensivt

**Det overordnede siktemålet - som en klangbakgrunn –  
både ‘fakta og følelser’:**

Å utvikle bærekraftige  
(sosialt, økonomisk og naturmiljømessig)  
samfunn  
(kommune = både samfunn og ‘virksomhet’)  
å leve og virke i  
***trass i, men ikke uavhengig av,***  
store sannsynlighet for  
fortsatt nedgang i fast bosetting

(En ny TINA-variant: [There is no alternative – Wikipedia](#))

# HVA SÅ (III):

## Planlegging – også et lokaldemokratisk verktøy

**Plan/administrasjon og politikk:** Et skjebnefellesskap – å lykkes sammen, med samfunnsplanen og samfunnsplanlegging som verktøy for utvikling – ledelse - styring

Ærlig realitetsorientering kanskje **mest problematiske for politikkområdet**

- nasjonalt, regionalt, kommunalt?
- for de folkevalgte – de politiske partiene – velgerne,

Og for de som hauser opp krav og forventninger som journalister, interesseorganisasjoner, brukergrupper ...

**Medvirkning:** Samfunnsplanlegging = samfunnet planlegger samfunnet, må ikke overlates til 'politiske verksted' alene (?)

# Rural planleggings- og innovasjonslab (RUPIL)

## Innovativ planlegging for rurale realiteter

higdem-et-al-2025-rural-planleggings-og-innovasjonslab-(rupil)

«Demografiske utfordringer er på dagsordenen. Kan vi planlegge for en utvikling uten befolkningsvekst?»

Albularregionen Sveits, Malung Sälén Sverige og **Os Norge:**

- 1) Muligheter for tett samhandling, samarbeid og konkrete realistiske diskusjoner om mulige framtider og løsninger
- 2) En kunnskapsbasert og realistisk tilnærming tilpasset kontekst
- 3) Demokratisk forankring og legitimering (Politikere deltok i varierende grad – innbyggermedvirkning avgjørende)
- 4) Innovative strategier og tiltak for å utvikle innovative prosesser i søken etter alternative mål, strategier og løsninger

ESPON



Co-funded by  
the European Union  
Interreg

TARGETED ANALYSIS//

**RURALPLAN – Innovative  
planning in shrinking societies**

Final report // November 2024

# Strategisk planleggingskontekst

Komplekse  
problemer og  
demografiske  
utfordringer

1. Plassere RUPIL i  
den lokale  
planprosessen

2. Utforske  
utfordringene

3. Skaffe innsikt

4. Utvikle og skape

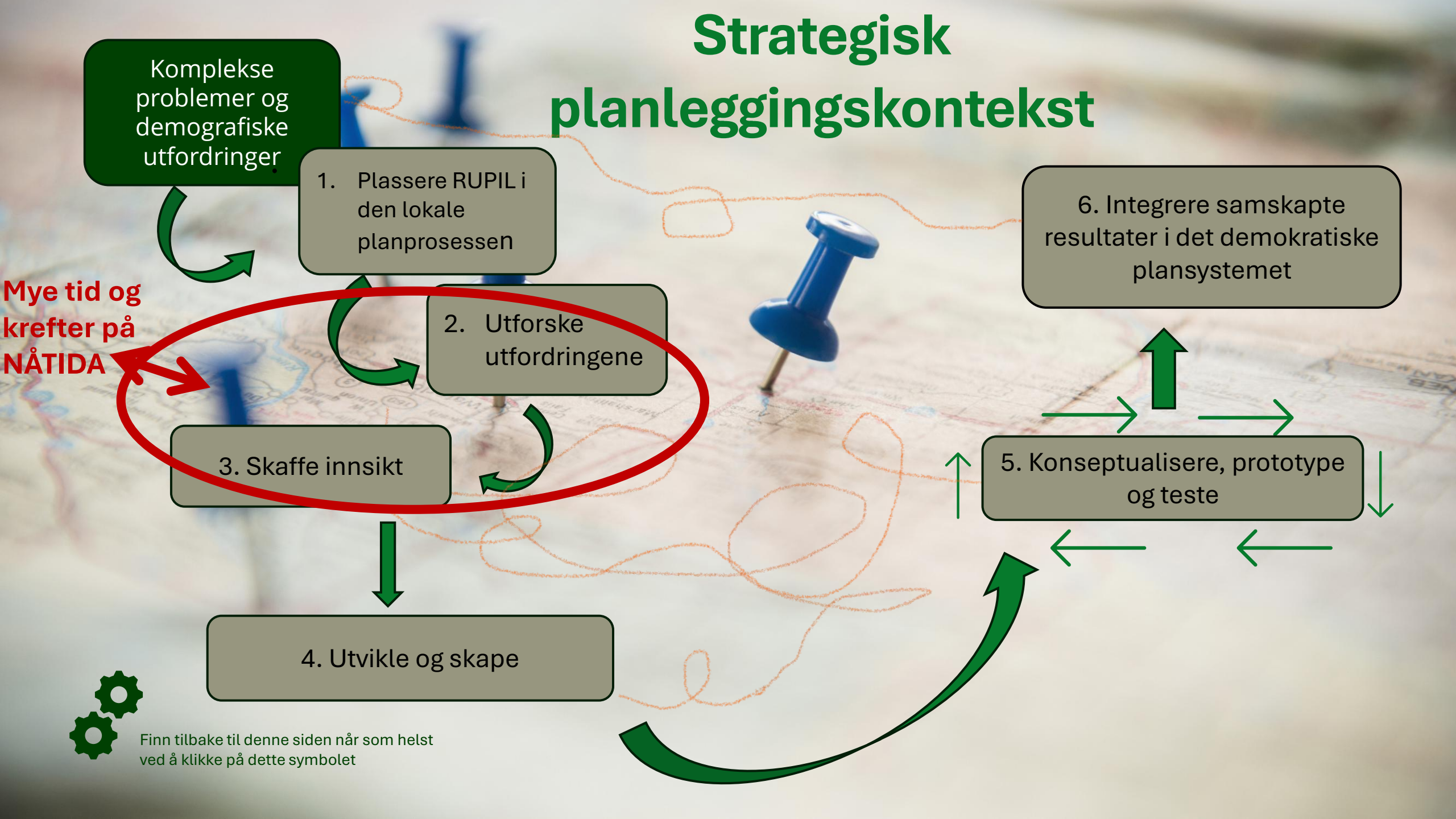
6. Integrere samskapte  
resultater i det demokratiske  
plansystemet

5. Konseptualisere, prototype  
og teste

Mye tid og  
krefter på  
NÅTIDA



Finn tilbake til denne siden når som helst  
ved å klikke på dette symbolet



# Observasjon Plan og Politikk

## Plan

Uenighet og konflikt

noe negativt,

noe en gjennom kunnskap – analyse –  
dialog må **minimere – forsøksvis  
eliminere.**

### **Søke – skape**

- omforent kunnskap
- omforente mål
- omforente strategier – tiltak
- «det beste argument»

## Politikk

Uenighet og konflikt –

en **nødvendig forutsetning** for et levende  
lokaldemokrati.

### **Dels**

- **skape enighet**, reell – taktisk - trass i  
uenighet
- **avstemninger**, for så å gå videre

# Distriktssenteret – det gode unntaket

«God samarbeids- og plankultur, lederskap og  
**godt uenighetsfellesskap i kombinasjon med et godt nok planverk**  
er det som kjennetegnet kommuner  
som får skuta trygt i riktig havn,  
evner å endre kurs om nødvendig,  
og sikter mot nye mål –  
også når det stormer,  
bølgene er høye og teknikken om bord svikter»

*Av direktør Marit L. Mellingen og seniorrådgjevar Hildegunn Nordtug, Distriktssenteret*

# Politikeren – helt og/eller hoggestabbe

<https://www.h-a.no/folkevalgt-hoggestabbe/o/5-139-955297>

Det er lett å kritisere en politiker

Ikke lest nok, ikke møtt nok, ikke pratet nok,  
Ikke vist tillit til og trodd på riktige personer og miljøer

Kanskje blir det stadig mer krevende å være politiker?

Folk flest er blitt mindre partiløse  
Sosiale medier og en mer kritiske og partiuavhengige medier  
Organisasjoner og samfunn - mer komplekse og flokete  
Leve med, ikke løse

Måtte fritidspolitikerne ikke bli en rødlisteart

Færre deltar i partipolitisk arbeid  
<https://www.kommunal-rapport.no/politikk/faerre-har-tillit-til-politikere/437874>